

MÚZEUM ÉS ÖRÖKSÉG

Boér Hunor

EGY FÉL ÉVSZÁZADDAL EZELŐTTI KÍSÉRLET: A SZÉKELYFÖLD MÚZEUMI ÉVKÖNYVE, 1957–1959

A Székely Nemzeti Múzeum és periodikái

Az 1875-től működő Székely Nemzeti Múzeum hosszú történetét végigkíséri a saját periodika, illetve honismereti tanulmánykötetek fontosságának és megvalósításuk nehézségének a tudata. A tudós második múzeumőr, Nagy Géza¹ 1881. decemberben beterjesztett költségvetésében már ott szerepel a saját múzeumi értesítő.² 1882 őszén olyan dolgozatok megjelentetésére bólint rá az igazgatóság (igazgatóválasztmány), a majdan csakugyan bekerülőket nem számítva, mint a múzeum *Alapszabályai*, Nagy Gézától *A bronzkor eredete* és a hodgyai ónkanna részletes ismertetése, Huszka Józseftől³ az ipartárgyaké, Szász Istvántól⁴ a pillangógyűjteményé. 1883-ban a múzeumőr biztosíthatónak látja a vidéki múzeumoktól várható színvonalat, és olyan további terveket említ, mint *A székelyek eredete*⁵, néhány érdekesebb oklevél közzélése a múzeumból, valamint régi magyar könyvek és 15–16. századi okmányaik lajstroma. 1886 elején pedig részben már kiszedte a nyomda a kiadvány anyagát, és bele szeretnének még illeszteni egy 17. századi gúnyiratot Apafi fejedelemről és erdélyi főurakról, Komáromy András⁶ kommentárjával, Málik Józseftől⁷ pedig egy ismertetést az Apafi-kori török követségi utasításokról.

Mint látható, Nagy Géza jelentős szellemi erőket mozgósított az ügy érdekében, de az általa kiharcolt-szerkesztett *Értesítő* végül csak a múzeumőr Sepsiszentgyörgyről való távozását követően, 1890–1891-ben jelenik meg, két kötetben. *Habent sua fata*

scripti – ahogy a könyveknek, úgy a dolgozatoknak is megvan a maguk sorsa. A felsorolt anyagok közül az *Alapszabályok* már 1882-ben, önálló füzetként megjelentek, *A székelyek eredete* 1886-ban (az *Értesítő* előrebocsátott különnyomataként, fél évtizeddel előzve meg a kötetet magát), *A bronzkor eredete* és néhány oklevél a helyi újságban került közzétételre. Huszka József nagyobb dolgozataihoz hasznosította-hasznosítja majd feldolgozó munkáját, a gúnyiratot és a követségi iratok egy részét valójában feljavított újraközlésre szánták (Miletz János⁸ már közölte őket Temesváron), és erre az újraközlésre nem kerül aztán sor. A többi említett anyag közöletlen (megíratlan?) marad. Nagy Géza utódja, Domján István a kolozsvári *Erdélyi Múzeumban* tesz közzé évi jelentéseket, nem próbálkozik önálló közlőnyel, és az *Értesítő* harmadik kötete is csak 1902-ben jelenhet meg, jelezve, hogy László Ferenc⁹ vette át a múzeumőrséget.

A múzeum fejlesztése hatalmas energiákat követel, László Ferencék 1. világháború előtti saját kiadványpolitikája a rendszeres, alapos évi *Jelentésekre* összpontosít. A háború és az impériumváltás után a kisebbségbe szakadt magyarság egyetlen működőnek megmaradt tudományos intézménye 1929-ben gondolkozhat újra saját kiadványban, saját és térsége tudományos eredményeinek közzététele végett. Az ekkor kihozott *Emlékkönyv* valóban kiemelkedő értékű és jelentőségű, ám a folytatásra az erdélyi magyar kisebbségi élet szűkös anyagi lehetőségei

¹ Nagy Géza (1855–1915) történész, régész, a Székely Nemzeti Múzeum őre, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgató-őre, az *Archaeologiai Értesítő* szerkesztője.

² *A Székely Nemzeti Múzeum Értesítője*, I–II. rész történetét lásd: LÉNÁRT A. 2002, 63–64.

³ Huszka József (1854–1934) rajztanár, etnográfus, művészettörténész, Nagy Gézával a székelyföldi középkori falfestmények feltárója, a múzeum gyűjteményeinek és a térség faépítészetének díszítéseit feldolgozva a lechneri szecesszió előkészítője.

⁴ Szász István (1848–1888) botanikus, tanár, a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányi tagja, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Matematikai és Természettudományi Karán ő volt az első doktoráló hallgató.

⁵ NAGY G. 1886. A tanulmány a székely eredetkérdés modern kutatásának alapvetése, László Gyula nem véletlenül dedikálja

Nagy Géza emlékének a kettős honfoglalás elméletét akadémiai nyilvánosság elé terjesztő dolgozatát (LÁSZLÓ Gy. 1970).

⁶ Komáromy András (1861–1931) levéltáros, irodalomtörténész, történész, a MTA levelező tagja. 1915-ben a vidéki levéltárakért felelős országos levéltárnokként fogja támogatni a sepsiszentgyörgyi múzeum elképzelését egy székely nemzeti gyűjtőlevéltár megvalósítására.

⁷ Málik József (1849–1901) sepsiszentgyörgyi tanár, nyomdaigazgató, a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányi elnöke, a korszak egyik legjobb magyar lapszerkesztője.

⁸ Miletz János (1841–1902) tanár, történész, az említett iratokat a temesvári Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulat *Régészeti és Történelmi Értesítőjében* közölte.

⁹ László Ferenc (1873–1925) tanár, muzeológus, etnográfus, nemzetközi hírnévű régész, a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-őre.

között nincs lehetőség: Csutak Vilmos¹⁰ nem tudja elindítani az újrászülető kolozsvári *Erdélyi Múzeum* mellett a tervezett *Székely Múzeum* folyóiratot. Utódja, Herepei János¹¹ is csak az eredetileg a múzeum ún. pártoló tagjainak ígért időszaki (olykor csak másodközlést tartalmazó) füzetkéket próbálja biztosítani, de az őt felváltó Székely Zoltán¹², mihelyt teheti, hozzálát a komolyabb kiadvány megszervezéséhez.

Az 1955-es sepsiszentgyörgyi *Évkönyv*

Székely Zoltán *A Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeum Évkönyve, 1879–1954* tanulmánykötetet eredetileg 1949-es, majd 1954-es jubileumi emlékkönyvnek szánja, az 1929-es mintájára. A dolognak ezúttal, a kezdődő romániai sztálinizmus éveiben fokozott ideológiai akadályai vannak (a politikai vezetés maga sem mindig tudja, hogy mi felel meg érdekeinek, tehát mit engedélyezzen). 1951. márciusra a tervezett kötet cikkei már meg is igazították a fölöttes felügyeleti szerv megjegyzései alapján,¹³ de a kiadás halogatódik. Ehelyett 1953-ban Székelynek egy román (német és magyar kivonatú) füzet-sorozatát sikerül kiadnia, a medgyesi rajoni múzeummal.¹⁴ Második füzet (az időközben, 1952-ben kialakított) Magyar Autonóm Tartománybeli (MAT) kutatási jelentéseit is hozza, és Székely végre célja közelébe ér: 1954. decemberében a medgyesi kiadványra felfigyelve a MAT tartományi pártbizottsága rábólint az *Évkönyv* kiadására, bár az a hivatali út nehézsége folytán 1955-re marad.¹⁵ A MAT muzeológusai közül Molnár István¹⁶, Dragomán Pál¹⁷, Kónya István¹⁸, Mártis János¹⁹, a régi és új múzeumőrök és -barátok

sorából pedig elsősorban a geológus Bányai János²⁰ és Kristó András²¹, illetve Harkó Ferenc József²² dolgozatait tartalmazza a kiadvány.²³

Az eredmény így is jelentős: a rendszerváltást követően, Románia és Magyarország együttes területét nézve, vidéki múzeum első alkalommal hozott ki évkönyvet. Orosházán ugyancsak 1955-ben jelenik meg hasonló jellegű kötet (*Emlékkönyv hazánk felszabadulásának és az orosházi Szántó Kovács Múzeum fennállásának 10 éves évfordulójára*), de az csak sokszorosított gépelt kézirat, a múzeum Baráti Körének kiadásában, Miskolcon pedig a Herman Ottó Múzeum első, folyóirat jellegű *Közleményei* jelennek meg 1955 szeptemberében és decemberében. Nagyszében, Kolozsvár, Pécs 1956-ban tud múzeumi évkönyvet megjelentetni, a többi magyarországi és romániai vidéki központ (beleértve a nagyobbakat is) pedig még később. Az *Évkönyv* komoly szakmai siker Romániában, felső kérésre rövidesen megjelennek román fordításban is. 1956. január 14-én Székelytől tudják meg az országos másodikként hasonlót megvalósító nagyszébeniek, mi is egy múzeumi évkönyv kiadásának új útja-módja: a minisztérium, a sajtóügyi igazgatóság és a tartományi pártszervezet Propagandaosztálya nézte át és engedélyezte a sepsiszentgyörgyit, a tartományi Néptanács gyámságával adták ki, a papír kiutalását viszont a szakminisztériumtól kellett kérni.

Az *Évkönyvet* ugyanakkor súlyos támadások érik – a kolozsvári *magyar* szakma részéről.²⁴ A kifogások részben jogosak: a sokáig vajúdo kötet minősége kívánivalót hagy, és nem vehető egybe az 1929-es *Emlékkönyv* gazdagságával sem. Másrészt viszont Ion I. Russu²⁵ és Kurt Horedt²⁶ Székelyhez intézett sorai²⁷

¹⁰ Csutak Vilmos (1878–1936) tanár, történész, művelődésszervező, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója.

¹¹ Herepei János (1891–1970) művelődéstörténész, etnográfus, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója.

¹² Székely Zoltán (1912–2000) régész, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója.

¹³ A Székely Nemzeti Múzeum 1951. márciusi havi jelentése a sepsis-rajoni néptanács kultúrosztályához (SzNM It, b64-1951).

¹⁴ *Dim activitatea științifică a Muzeului Raional Mediaș*, 1–2. Az ún. *Tartományi Évkönyv* bővebb hátterét lásd BOÉR H. – GAGYI J. 2005, 20. jegyzet stb.

¹⁵ Mikor már papír van rá, és a klisék is elkészültek – Nagyszébenben –, a marosvásárhelyi nyomda visszamondja a rendelést, mert ilyen kiadványt kihozni úgymond csak a bukaresti állami tudományos irodalmi kiadóknak van joga, akkor is, ha amúgy a minisztertanács melletti Sajtó és Nyomtatványok Igazgatósága megadta a jóváhagyást. A bukarestiek viszont túlterheltek, és azért nem vállalják. Végül a MAT Kultúrosztálya jár közben, így lesz a marosvásárhelyi nyomda a kivitelező.

¹⁶ Molnár István (1910–1997) tanár, etnográfus, a székelykeresztúri múzeum alapítója, igazgatója.

¹⁷ Dragomán Pál (1914–1993) tanár, földrajzi szakíró, a maros-

vásárhelyi tartományi múzeum igazgatója.

¹⁸ Kónya István (1926–2003) tanár, természettudományi szakíró, etnográfus, a marosvásárhelyi tartományi, majd megyei múzeum muzeológusa.

¹⁹ Mártis János (1913–1987) tanár, festő, a Székely Nemzeti Múzeum muzeológusa.

²⁰ Bányai János (1886–1971) geológus, folyóiratszerkesztő, a Székely Nemzeti Múzeum korábbi igazgató-választmányi alelnöke, ekkor székelyudvarhelyi tanár.

²¹ Kristó András (1930–1994) ekkor csíkszeredai tanár, földrajzi szakíró, hidrogeológus. Felmerült alkalmazása is a Székely Nemzeti Múzeumba.

²² Harkó Ferenc József (1914–1999) tanár, etnográfus, földrajzi szakíró, a Székely Nemzeti Múzeum volt múzeumőre.

²³ Vö. a www.székelyfoldert.info portálon (elektronikus könyvtár, Székely Nemzeti Múzeum, Adattárak).

²⁴ Vö. pl. BODOR A. – FERENCZI I. 1956.

²⁵ Russu, Ion I. (1911–1985) kolozsvári egyetemi tanár, nyelvtörténész.

²⁶ Horedt, Kurt (1914–1991) erdélyi szász régész, őstörténész, kolozsvári egyetemi tanár, nagyszébeni múzeumigazgató, később kitelepített Németországba.

világítják meg a dolog lényegét: a Bolyai Tudományegyetem nagyágyúit legérzékenyebben az érintette, hogy ők, sokkal komolyabb szakmai lehetőségeik mellett, semmit nem tettek még hasonlót az asztalra. Paradox módon, az *Évkönyv* legnagyobb szakmai hozadéka az lesz, hogy kiváltja a választ, a második *Kelemen Lajos Emlékkönyvet*²⁸. Amely – jellemzően a korszak politikai körülményeire – ugyancsak folytatás nélkül marad, ahogy Székely Zoltán is 1968-ban indíthat végül periodikát, megyei múzeummá alakított intézménye 1968–1988 között megjelenő *Aluta* múzeumi évkönyveit²⁹. Az ötvenes évek második felében Székelyföldön csak Kovács Dénes³⁰ csíkszeredai múzeumigazgató jelentet meg periodikát, 1956–1958-ban,³¹ de – függetlenül a hivatalos indoklástól – kérdés, hogy vállalkozása mennyiben járul hozzá 1959-ben bekövetkező bebörtönzéséhez, két hosszú esztendőre.

Az 1957–1959-es évkönyv-kísérlet

A történet mégsem ilyen egyszerű: Székely Zoltán egyáltalán nem tett le 1956 után a folytatásról. Új évkönyve a MAT múzeumainak közös kiadványaként szerveződik – egyrészt ez, mint bebizonyosodott, több székely múzeum közös érdeke, másrészt Marosvásárhelyről a tartományi pártvezetés jobban ellenőrzése alatt tarthatja a vállalkozást, ha a helyi tartományi múzeumon át tartja a kapcsolatot a szakmai szervezőkkel. 1957 elején már javában folynak az előkészületek, a külső munkatársak részéről is: Bányai János a természettudományi dolgozatok

átnézését ajánlja fel³², és Kovács Dénes *Közleményei*-vel ellentétben az új székely múzeumi *Évkönyv* minden anyagát lektoráltatják – a kolozsvári bírálóknak is megvan a székelyföldi szakmai hozadéka. Bányai olyan régi munkatársakat próbál mozgósítani, szerzőnek is – bár sikertelenül –, mint Szabó Árpádot³³ vagy Nyárády Erazmus Gyulát³⁴. A szerzők érdekeltségére is odafigyelnek: 1957 tavaszán kifizetik az előző évkönyv honoráriumait.³⁵ Év végén határon túlra, Kassára jelzik Michal Markušnak³⁶, hogy az új kötet remélhetőleg megjelenik 1958 tavaszán,³⁷ 1959 legelején pedig Sepsiszentgyörgyön kérik a beütemezését egy múzeumi kiadvány szerzői díjainak, a negyedik évnegyedre.³⁸ Aztán az 1959. márciusi értekezleten „a legilletékesebb szerv ezt a kérdést hallgatással mellőzte”, áprilisra pedig a kolozsvári, marosvásárhelyi, bukaresti kiadók sorra zárkóznak el, nem vállalják a kiadást.³⁹ 1959-ben a nacionalkommunista pártállam újra kimutatja a foga fehérjét, megszüntetik az önálló Bolyai Egyetemet, és a magyar szakma megfegyelmezésének módszerei is változatosak: a retorziók a pártfegyelmitől és a falusi iskolába tanárnak átirányított muzeológustól az öngyilkosságba kergetésig terjednek.

A meghíúsult múzeumi kiadvány dolgozatainak sorsa is változatos. Marosvásárhelyi levéltári kutatás bizonyára számos további adattal árnyalhatja a történetet, de a Székely Nemzeti Múzeumban megmaradt vonatkozó irattári anyag önmagában is reprezentatívnek tekinthető. A tartalomjegyzék valójában időben is változó, vagyis több különböző

²⁷ Ion I. Russu és Kurt Horedt 1955. június 7-i közös levele Székelyhez. Az *Évkönyv* – nyugtazza a levél – jó benyomást tett Kolozsváron, mindenki csodálkozott, hogyan hozhatott ki egy kisebb múzeum saját periodikát, míg náluk annyi szakemberrel nem voltak erre képesek. Székely 1955. november 30-i levelében keserűen ki is fakad Jakó Zsigmondnak (1916–2008) mint vezető kolozsvári történésznek: Kolozsvár kultúra elleni merényletként bunkózta le őket – írja –, tanulság: románul kell szaktanulmányokat írniuk ezentúl, a románok megbecsülik. (BOÉR H. – GAGYI J. 2005, 18. jegyzet.)

²⁸ EMLÉKKÖNYV 1957.

²⁹ Amely – bár ezekben az évtizedekben a legnagyobb romániai magyar szakmai periodika – szintén nem mentes a viszontagságoktól: 1973-ban a nevét nem szabad feltüntetni (*Tanulmányok és Közlemények* néven jelenik meg); 1988-ban nem engedélyezi a megyei kultúrfelelős Ion Gavra, és mire, megkerülve az akadályt, Székely közvetlenül Bukarestből szerzi meg rá a jóváhagyást és a pénzt, bekövetkezik az 1989. végi fordulat, és az összegyűlt anyagból nem lesz kötet – a nyolcvanas évek végén már csak románul jelenhettek volna meg a dolgozatok, 1990-től pedig a múzeum, érthető módon, magyar nyelvű kiadványban gondolkodik. A folytatás, az *Acta (Siculica)* születését és válságait itt nem tárgyaljuk.

³⁰ Kovács Dénes (1920–1977) tanár, etnográfus, csíkszeredai múzeumigazgató.

³¹ *A Csiki Múzeum Közleményei*, I–II (1956–1957), valamint

testvérmúzeumot bevonó folytatása, *A Csiki és Gyergyói Múzeum Közleményei* (1958).

³² SzNM It, 53-1957. február 26. Bányai János levele Székely Zoltánnak; stb. (SzNM It, 26-1957 csomó).

³³ Szabó Árpád (1915–2005) kolozsvári vegyész, egyetemi tanár. A Székely Nemzeti Múzeum, Herepei Jánossal való ismeretségének köszönhetően, már a második világháború előtt, édesapja bibarcfalvi temetésén képviseltette magát.

³⁴ Nyárády Erazmus Gyula (1881–1966) kolozsvári botanikus, tanár, muzeológus, a Székely Nemzeti Múzeum két világháború közötti, Bányai által is szervezett székelyföldi kutatóútjainak rendszeres résztvevője.

³⁵ SzNM It, Ad 55-1957. március 16.; 107-1957. ápr. 20. (SzNM It, 26-1957 csomó).

³⁶ Markuš, Michal (1912–2004) etnográfus, budapesti egyetemi tanár, 1946-ban telepedett át Szlovákiába, a kassai múzeum igazgatója.

³⁷ Székely Zoltán levele Michal Markušnak (SzNM It, 256-1957. november 26.).

³⁸ A Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeum felterjesztése a Sepsi Rajoni Néptanács Tervosztályához (SzNM It, 1-1959).

³⁹ Székely Zoltán levele Vámszer Gézának, 1959. március 19. (SzNM It, 1959. évi iratok). Vö. előzményeként: MvhTM 34/1959. február 20. a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeumhoz (SzNM It, 23-1959 csomója).

tartalomjegyzék-változatot jelent: maradt a múzeumi kéziratcsomagban olyan anyag, amely még az első tartományi évkönyv anyagából maradt ki⁴⁰ (pl. kicenzúrázták, de attól még felmerülhetett a másodikhoz való felhasználása, ahogy Cs. Bogáts Dénes⁴¹ történeti helynévanyagának közlését is letiltották az 1949-ben induló első kísérletnél, mégis sikerült megjelentetni 1958-ban,⁴² vagy késve érkezett be, mint Konsza Samu egy dolgozata), és van olyan, amely csak 1959-ben kerülne be a kötetbe, vagy még 1959-ben sem egyértelmű, hogy bekerül-e, pl. a lektori véleményezésében megfogalmazott gondok okán. Van, ami nem bizonyított, hogy egyáltalán eljutott-e a szerkesztőkhöz, van amit máshol sikerül később közölni, van amit vélhetően nagyobb dolgozat részeként hasznosít aztán szerzője (vagy eleve annak egy készülő részét képezte), és van, amely fennmaradt vagy sem, de soha nem került később se nyilvánosság elé.

Az *Acta Siculica 2009* kötetben, megemlékezve az ötven évvel ezelőtt kudarcba fűlt kísérletről és egyben fejet hajva a nem könnyű időkben is tisztességgel helytálló elődeink előtt, több elfekvő, ma már sokszor pótolhatatlan ismereteket közvetítő anyagot is közzéteszünk. A tervezett előszó, mely tartalmából – a sepsiszentgyörgyi vonatkozásokból és a térségünkben korábban feltáratlan régészeti korok kutatásának hangsúlyozásából – ítélve Székely Zoltán

írása, figyelemreméltó, hogy az 1989-ig ismerős, kötelező ideológiai toposzok mellett valamikor 1957–1959-ben (!) Székelyföldnek nevezi a Magyar Autonóm Tartományt, Székely Nemzeti Múzeumként, tehát a lényegében már 1952-ben betiltott nevén a sepsiszentgyörgyi múzeumot.⁴³ Mellékletként való közzététele már ennyiért is tanulságos. Ugyancsak mellékletként tesszük közzé a Sepsiszentgyörgyön egyáltalán ismert, az évkönyvbe ígért vagy megküldött anyagok összesített jegyzékét.⁴⁴

Jelen évkönyvünk másrészt dr. Vörösváry Béla⁴⁵ és Szabó Miklós⁴⁶ hat, illetve öt évtizeddel ezelőtt írt geológiai tárgyú dolgozatait hozza. Pap Samu (P. Sámuel)⁴⁷ botanikai dolgozatának értékelése, újraközlése a taxonómia állandó változása miatt a tárgyalt fajok előzetes revidálását kéri, melynek első lépését ugyancsak megteszük ebben a kötetben, Székely Vioricának a székelyudvarhelyi múzeumbeli Pap Samu-gyűjteményt feldolgozó anyagával (a székelykeresztúri múzeumba került hagyaték revíziója is várható). A jeles erdélyi magyar régész Roska Márton⁴⁸ egyik legutolsó tanulmánya a benne felvetettek vitatható voltától függetlenül is (vagy épp azért) tudománytörténeti kuriózum a maga csatolt lektori véleményével, Molnár István itt közölt dolgozata pedig valószínűleg az 1957–59-es egy 1968 után megigazított változata.

Lectori salutem!

Melléklet

1.

*A MAT Múzeumainak Évkönyve*⁴⁹

1. (Székely Zoltán?): *Előszó* (megmaradt magyar kézirat, 2 oldal).

2. Bányai János: *Sziklatömbök idegen környezetben* (a listán 12 o. + 1 tábla, 4 rajz, fénykép; megmaradt a román változat kézírata: *Blocuri de roci provenite din mediul geologic străin pe teritoriul Regiunii Autonome Maghiare*).⁵⁰

⁴⁰ *Évkönyvből visszatartott dolgozatok* irattartója, ötvenes évek (SzNM It).

⁴¹ Cs. Bogáts Dénes (1882–1949) levéltáros, helytörténész, nyelvtörténeti kutató, a Székely Nemzeti Múzeum tiszteletbeli igazgató-öre.

⁴² Az országosan korántsem egységes gyakorlatra jellemzően, a Bogáts-dolgozatot gondozója, Szabó T. Attila (1906–1987) jeles tudósunk épp 1958-ban tudja leközoelni, a kolozsvári *Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények* beindulásának köszönhetően (BOGÁTS D. 1958).

⁴³ Lehet, hogy erre való válasznak tulajdoníthatjuk Szövérfy Zoltán, a MAT Tartományi Pártbizottság propaganda és agitáció titkára megjegyzését: „Székely Nemzeti Múzeum nincs, mivel székely nemzet sincs.” (Hozzászólása az 1959. március 13-i sepsiszentgyörgyi múzeumi értekezlet jegyzőkönyvében, SzNM It, 1959. évi csomó.)

⁴⁴ Legteljesebb felsorolásukat lásd az ún. *listán*, amelyet Székely Zoltán Tarisznyás Márton levelének (GyszmRM 26/1957. május 27.) a hátára írt (*terminus post quem*), még a Székely Nemzeti Múzeumnak a Marosvásárhelyi Tartományi Múzeum Igazgató-

3. Szabó Miklós: *Erdőfüle és környékének rövid geológiai tanulmánya* (5 o. dolgozat + 1 térképmelléklet; 1956. február 27.).

4. Szabó Miklós: *Geológiai dokumentáció a tusnádfürdői tuffitbányával kapcsolatosan* (2 o. dolgozat + metszetek; 1956. április 26.).

5. Szabó Miklós: *Geológiai dokumentáció a gidófalvi homok- és kavicsbányára vonatkozóan* (3 o. dolgozat + 1 térkép + metszetek; 1956. április 27.).

ságához intézett kísérőlevele előtt (SszgyTM 71-1959. április 27., *terminus ante quem*) – mindkettőt lásd: SzNM It, 1957. évi, illetve 23-1959. csomó (*Múzeumokkal való levelezés*).

⁴⁵ Vörösváry Béla (1920–2008) egyetemi tanár, ekkor csíkszeredai, később nagyváradai tanár, biológus.

⁴⁶ Szabó Sándor Miklós (1928) geológus, ekkor csíkszeredai tanár.

⁴⁷ Pap Sámuel (1912–1969) botanikus, tanár, kolozsvári főiskolai tanár.

⁴⁸ Roska Márton (1880–1961) régész, néprajzos, muzeológus, egyetemi tanár, a Székely Nemzeti Múzeum régi külső munkatársa.

⁴⁹ Kötetcíme *Tartományi Évkönyv* a Pap Samu (Sámuel) 1957. május 23-i levelében (SzNM It, 1957. évi csomó); javasolt címe még a *10 év a MAT múzeumai fejlődésében* a Székelyudvarhelyi Rajoni Múzeumnak (Ferenczi Géza és Hubbes Éva) a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeumhoz intézett 1957. június 17-i levelében (SzuhrM 115/1957, SzNM It, 1957. évi csomó).

⁵⁰ Vö. BÁNYAI J. 1963.

6. Kisgyörgy Zoltán⁵¹: *Új adatok Sepsiszentgyörgy város környékének geológiájához* (orosz kivonata 1957. június 13-i levélborítékban; a listán 27 o. + 1 t.).⁵²

7. Dr. Vörösvári Béla: *A csíktaplocai vasfűvődomb geizires és vasas lerakódásai* (5 o. magyar és 3 o. román dolgozat – *Zăcămintea de gheizir cu minereu de fier din Toplița-Ciuc*).⁵³

8. Szabó Árpád: ? (kísérőlevél alapján).⁵⁴

9. Felszeghy Ödön⁵⁵: *Szabó Árpád és társai: Magyar Autonóm Tartománybeli ásványvizek és gázömlések, Akadémiai Könyvkiadó, Bukarest, 1957* (vonatkozó levelezés; a könyvismertetés a lista szerint 5 o.).⁵⁶

10. Kristó András: *Pleisztocén kori kapturák a Felcsiki-medencében* (borítékja; annak alapján 8 + 2 o., 5 ábra; 1958. október 20. előtti).⁵⁷

11. Kristó András: *A Zsögödi-szoros környékének geomorfológiai jellemzői* (a lista alapján 29 o. + 1 t., fényképek, rajzok; másik dolgozatának jegyzetei szerint 1958. évi vagy korábbi).⁵⁸

12. Kovács Sándor⁵⁹: *Pusztuló természeti ritkaságunk, a Rétyi Nyír* (kísérőlevelek⁶⁰).⁶¹

13. Pap Sámuel: *Adatok a Magyar Autonóm Tartomány flórájának ismeretéhez* (kísérőlevél⁶²; a listán 17 o.; megmaradt 16 o. román változat – *Contribuțiuni la cunoașterea florei Regiunii Autonome Maghiare*).

14. Kristó András: *A Betula humilis újabb előfordulásai a Csiki-medencében* (borítékja; annak alapján 4 o. + 4 ábra; a listán is 4 o.).

15. Kovács Lajos⁶³: *A Planaria alpina (Dana) elterjedése a Si-*

kaszó völgyében (kísérőlevele⁶⁴ alapján magyar és román szöveg + 1 térkép + 1 rajz + 1 fénykép).⁶⁵

16. Ferenczi István⁶⁶: ? (régészeti módszertani kidolgozat; kísérőlevél⁶⁷).⁶⁸

17. Horedt, Kurt: *Așezarea fortificată la Morești [Săpăturile din 1951–1956]* (német kivonata; a listán 10 o. + 1 tábla + 1 fénykép).⁶⁹

18. Ferenczi Géza⁷⁰ – Ferenczi István: *Régészeti helyrajzi kutatások a Nagy-Küküllő völgyének felső részében* (kísérőlevele⁷¹ alapján magyar és román szöveg + 1 térkép, visszavették és Kolozsváron közölték végül).⁷²

19. Székely Zoltán – Molnár István (?): *Leletmentő ásatások Székelykeresztúr rajon területén* (szerző kísérőlevele fényképekhez⁷³; a listán szerző nélkül 13 o. + rajzból 13 t.).⁷⁴

20. Roska Márton: *A zabolai tör tipológiai és művelődéstörténeti jelentősége* (külön irattartóban 3 o. szöveg + kivonatok és lektori vélemény + 1 ábra, valamint vonatkozó levelezés;⁷⁵ 1957).

21. Ferenczi Géza: *A száldobosi ásatási jelentés* (szerző a kedvezőtlen lektori vélemény miatt végül nem küldte meg⁷⁶).⁷⁷

22. Székely Zoltán: *A száldobosi késő vaskori vasolvasztó kemencék* (kísérőlevél⁷⁸).⁷⁹

23. Rusu, Ion I.: *Materiale epigrafice din Regiunea Autonomă Maghiară* (francia kivonata: *Materiaux épigraphiques de la région Autonome Hongroise*; a listán 18 o. + rajzok; 1957. június 17. és július 2. között készült el⁸⁰).⁸¹

24. Székely Zoltán: *Adatok a MAT településtörténetéhez a 3–4. században* (kísérőlevelek⁸²; + valószínűleg a listán is a cím nélküli 16 o.).

⁵¹ Kisgyörgy Zoltán (1936) sepsiszentgyörgyi tanár, geológus, újságíró; ebben az időben alkalmazásra is jelentkezett a Székely Nemzeti Múzeumban.

⁵² Közöletlen, kézirat a szerzőnél.

⁵³ Bányai János 1948-as, vaskutatással kapcsolatos felkérésére írta.

⁵⁴ Székely Zoltán múzeumigazgatónak írt, 1957. június 6-i levél (SzNM It, 1957. évi csomó): küldeni készült külön saját dolgozatot is.

⁵⁵ Felszeghy Ödön (1907–1984) egyetemi tanár, biokémikus, természettudományi szakíró, rövid ideig nemzetiségi alminiszter, ekkor előadó tanár – Szabó Árpádék kötetének hivatalos bírálója volt.

⁵⁶ Szabó Árpád Székely Zoltánnak írt levelei 1957. június 6-án és július 1-jén (SzNM It, 1957. évi csomó).

⁵⁷ Vö. azonos cím alatti tanulmánya, in: KRISTÓ A. 2007, 82–90. Benne becsatolva Tulogdy János (1891–1979) kolozsvári egyetemi tanár lektori véleménye (1958. október 20.)

⁵⁸ Vö. KRISTÓ A. 1980, majd in: KRISTÓ A. 2007, 58–81.

⁵⁹ Kovács Sándor (1928–1984) biológus, 1961-től a Székely Nemzeti Múzeum (akkor Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeum) munkatársa, múzeumi osztályvezető.

⁶⁰ Kísérőlevél, amellyel a marosvásárhelyi múzeumból visszaküldik módosítás végett, és kéri majd a lektori vélemény eredeti példányával együtt újraküldeni, valamint kísérőlevél, amellyel újra elküldik Marosvásárhelyre (MvhTM 85/1959. április 13. és SztgyTM 71-1959. április 27; SzNM It, 23-1959 csomója).

⁶¹ Vö. a téma monografikussá kiteljesített feldolgozása: KOVÁCS S. 1969.

⁶² A szerző 1957. május 23-i levele a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeumhoz (SzNM It, 1957. évi csomó).

⁶³ Kovács Lajos (1925) ekkor székelyudvarhelyi tanár, majd nagyváradi muzeológus, később kitelepített Magyarországra, természettudományi szakíró. 1952-től 1966-ig kutatott a térségben.

⁶⁴ A Székelyudvarhelyi Rajoni Múzeum 1957. június 17-i levele

a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeumnak (SzNM It, 1957. évi csomó).

⁶⁵ Vö. KOVÁCS L. 1991.

⁶⁶ Ferenczi István (1921–2000) kolozsvári régész, történész, egyetemi tanár, múzeumi osztályvezető.

⁶⁷ Ferenczi István 1958. május 9-i levele Székely Zoltánhoz (SzNM It, 1957. évi csomó).

⁶⁸ Vö. FERENCZI I. 1958.

⁶⁹ Vö. HORED, K. 1957 és 1957a stb.

⁷⁰ Ferenczi Géza (1924–2007) régész, történész, a székelyudvarhelyi múzeum igazgatója.

⁷¹ Székelyudvarhelyi Rajoni Múzeum 1957. június 17-i levele a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeumnak (SzNM It, 1957. évi csomó).

⁷² Vö. FERENCZI G. – FERENCZI I. 1958.

⁷³ Székelyudvarhelyi Múzeum 1957. június 19. a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeumhoz (SzNM It, 1957. évi csomó).

⁷⁴ Lehet, hogy a jelentést Székely Zoltán egyedül készítette. A dolgozat ebben a formában nem azonosítható ezeknek az éveknek a vonatkozó publikációjában, valószínűleg közöletlen maradt.

⁷⁵ Vö. még MvhTM 34/1959. február 20. a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeum Igazgatóságához (SzNM It, 23-1959 csomója).

⁷⁶ Ferenczi Géza levele Székely Zoltánnak, 1957. június 17. (SzNM It, 1957. évi csomó).

⁷⁷ Vö. FERENCZI G. – FERENCZI I. 1964.

⁷⁸ MvhTM 34/1959. február 20. a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeumhoz (SzNM It, 23-1959 csomója).

⁷⁹ Vö. SZÉKELY Z. 1981.

⁸⁰ Ferenczi Géza Székely Zoltán múzeumigazgatónak írt 1957. június 17-i és július 2-i magánlevele alapján (SzNM It, 1957. évi csomó).

⁸¹ Vö. RUSSU, I. I. 1975–1988.

⁸² SztgyTM 71-1959. április 27., a Marosvásárhelyi Tartományi Múzeum Igazgatóságának (SzNM It, 23-1959 csomója) és mint a 78. jegyzet.

25. Tarisznyás Márton⁸³: *Adatok a gyergyói kereskedelem történetéhez, 1700–1848* (dolgozat, magyarul 7 o.⁸⁴ + teljes szöveg románul is 7 o. – *Contribuții la istoria comerțului din raionul Gheorgheni*; a listán 8 o.).⁸⁵

26. Hubbes Éva⁸⁶: *Közöletlen perirat 1785-ből* (a dolgozat román kivonata 3 o. + magyar alapszövege⁸⁷ a listán 20 o.).⁸⁸

27. Albert Dávid⁸⁹: ? (ígért dolgozat; visszalépett⁹⁰).

28. Kelemen József⁹¹: *Váradai és Bartalis*⁹² (a listán cím nélkül 6 o.).

29. Ütő László⁹³: *Mit bizonyítanak az 1867–68-as székelyföldi vasútépítési tervek* (magyar nyelvű változata⁹⁴ a listán 21 o. + a teljes román szövegváltozat 20 o. – *Ce dovedesc proiectele de construire a căii ferate din Secuime din 1867–68*)⁹⁵.

30. Dobra Józsefné Kisgyörgy Irén⁹⁷: *Adatok a volt Háromszék megye munkásmozgalmának történetéhez*⁹⁸ (dolgozat, 6 o.).

31. Molnár Jenő⁹⁹: *A Székelyföld első rajonfelosztása*¹⁰⁰ (a listán 14 o. + 1 térkép + román kivonat).¹⁰¹

32. Tarisznyás Márton: *A helyi történeti anyag összegyűjté-*

se és felhasználása Gyergyó rajonban (dolgozat magyarul 5 o. + teljes szöveg románul 6 o. – *Culegere și întrebuințarea materialului istoric local în raionul Gheorgheni*).¹⁰²

33. Molnár István: *A libellusok adatai a Nyikó mente gazdasági néprajzának tanulmányozásához* (dolgozat; a listán 26 o.).

34. Tarisznyás Márton: *A vetérendszér helyi hagyományai. A vetéskapokkal kapcsolatos hagyományok. Az úthasználat régi jogszabályai* (adatközlés-terv¹⁰³).¹⁰⁴

35. Tarisznyás Márton: *Adatok a gyergyói tutajozás történetéhez* (dolgozat magyarul 4 o. + teljes szöveg románul is 4 o. – *Contribuții la istoria plutăritului din raionul Gheorgheni*; a listán 5 o.).¹⁰⁵

36. Kónsza Samu¹⁰⁶: *Kakaslövés Apácán* (8 o. dolgozat és román kivonata + 1 rajz).¹⁰⁷

37. Harkó József: *Lakodalmi szokások Sepsí rajonban* (kísérőlevele¹⁰⁸; a listán mint *Folklór* [tematikajelölés]).¹⁰⁹

38. Mártis János: *Gyárfás Jenő születésének százéves évfordulójára* (kísérőlevele¹¹⁰; a listán 14 o.).¹¹¹

⁸³ Tarisznyás Márton (1927–1980) etnográfus, történész, a gyergyószentmiklósi múzeum alapítója és igazgatója.

⁸⁴ Vö. még a szerző kísérőlevele (GyszmRM 26/1957. május 27.), hátán Székely Zoltán említett listája. Tarisznyás Márton Székely Zoltánnak írt 1958. május 2-i kísérőlevele szerint román kivonatot is küldt meg pótlólag. (SzNM It, 1957, illetve 1958. évi csomó.) A magyar kézirat ceruzás megjegyzése szerint Jakó Zsigmonddal akarták lektoráltatni.

⁸⁵ Vö. TARISZNYÁS M. 1974.

⁸⁶ (M.) Hubbes Éva (1935) tanár, történész, székelyudvarhelyi muzeológus, könyvtáros.

⁸⁷ A Székelyudvarhelyi Rajoni Múzeum a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeumhoz, 1957. június 17-i kísérőlevél (SzNM It, 1957. évi csomó).

⁸⁸ Borbáth Károly (1931–1980) történész, akkor kolozsvári egyetemi tanár lektorálta, kiegészítő kutatást ajánlott a kolozsvári levéltárban, Kiss András (1923) levéltáros kutató ezt segítette is, de nem sikerült a szükséges kiegészítő forrást megtalálni, majd 1959-ben a szerzőt büntetésből Bögözbe helyezték a múzeumból, tanítani, így az anyag közöletlen maradt. Költözés következtében mára csak a fele szöveg őrződött meg belőle. (Hubbes Éva szíves szóbeli közlése.)

⁸⁹ Albert Dávid (1934) székelyudvarhelyi tanár, helytörténész.

⁹⁰ A Székelyudvarhelyi Rajoni Múzeum 1957. június 17-i levele a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeumhoz (SzNM It, 1957. évi csomó).

⁹¹ Kelemen József (1930–2004) sepsiszentgyörgyi tanár, helytörténész, a Székely Nemzeti Múzeum ún. nagy munkaközösségének tagja.

⁹² Valószínűleg a szerző által Sepsiszentgyörgyön, az ún. Lábasház 1957. őszi emléktábla-avatásakor tartott előadás szövege.

⁹³ Ütő László (1921–1991) székelykeresztúri tanár, helytörténész.

⁹⁴ Vö. SzkúRM 226-1957. október 8., kísérőlevél (SzNM It, 1957. évi csomó) – a kézirat ma is megvan a szerző fiának, Ütő László székelykeresztúri tanárnak a tulajdonában (utóbbi szíves közlése).

⁹⁵ Kísérőlevelét l. SzkúRM 159-1957. június 29. (SzNM It, 1957. évi csomó).

⁹⁶ A Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeumnak küldött kísérőlevél (SzkúRM 161-1957. július 3.; SzNM It, 1957. évi csomó) alapján Balogh Edgár (1906–1996), ismert művelődésszervező politikusunk adott pillanatban *Korunk*-beli vitaindítóknak visszakérte, de ez elmaradt, és szerző újra odaadta az évkönyv számára, fia emlékei alapján a szerzőt figyelmeztették is adott pillanatban, hogy hagyja a témát, ha még a tanügyben akar maradni.

⁹⁷ Dobra Irén (1934) sepsiszentgyörgyi tanár, édesapja a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányi elnöke volt, elsősorban még élő illegalisták oral history-adatait rendezte a dolgozatban sajtó alá – Kisgyörgy Tamás a történeti hűséget követő anyagért 1959-ben az ún. rajoni és tartományi monográfiák ügye kapcsán (vö. KESZY-HARMATH S. 2009) aztán pártfegyelmit kapott az összeállítás miatt.

⁹⁸ Első címváltozatában *Adatok Sepsí rajon munkásmozgalmának történetéhez*.

⁹⁹ Molnár Jenő (1920–2007) kolozsvári egyetemi tanár, geográfus.

¹⁰⁰ A Székelyudvarhelyi Rajoni Múzeum 1957. június 17-i levele a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeumhoz (SzNM It, 1957. évi csomó), valamint Ferenczi Géza utalása rá az 1957. június 17-i magánlevelében Székely Zoltánnak (Uo.).

¹⁰¹ A dolgozat Nagy Gyula 1884-es dolgozata kapcsán született. Vö. MOLNÁR J. 1994, majd Ua., in: MOLNÁR J. 2004, 126–133.

¹⁰² Jakó Zsigmond ezúttal nem lektor, különben mint a 84. jegyzet. Megjelent átdolgozott változatban: TARISZNYÁS M. 1958.

¹⁰³ Felajánlás a szerző Székely Zoltánnak írt 1958. május 2-i levelében (SzNM It, 1958. évi csomó).

¹⁰⁴ Vö. pl. TARISZNYÁS M. 1975.

¹⁰⁵ Mint a 84. jegyzet, de lektorálni az anyagot a kézirat ceruzás jegyzete szerint Nagy Jenő (1916–1996) kolozsvári egyetemi tanárnak (etnográfus, nyelvész) küldték fel. Vö. pl. TARISZNYÁS M. 1979.

¹⁰⁶ Kónsza Samu (1887–1971) tanár, folklorista, a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-őre.

¹⁰⁷ Mint a 82. jegyzet. Vö. még „átvizsgálásra küldött” anyaghoz Székely Zoltán 1950. május 12-i kísérőlevele „kedves elvtársnak” címezve (az *Évkönyvből visszatartott* dolgozatok irattartóban), miszerint a dolgozat az *Emlékkönyv* egyik dolgozata, de utólag futott be. A dolgozat végül máshol jelent meg, lásd KONSZA S. 1968. Autográf kézírata a sepsiszentgyörgyi állami levéltárba került, lásd: SÁL, Fond 413 (*Fond Familial Kónsza*), nr. inv. 476, 3. füzet – Kónsza Júlia szíves közlése).

¹⁰⁸ Mint a 82. jegyzet.

¹⁰⁹ Vö. HARKÓ J. 1977.

¹¹⁰ Mint a 82. jegyzet.

¹¹¹ Vö.: SszgyTM 138-1959. július 28. és 142-1959. október 21., valamint Muzeu de Artă Cluj 450/1959. augusztus 4. levelezés (SzNM It, 23-1959 csomója), melyben budapesti és kolozsvári Gyárfás-képek adatait kéri vagy kapják és Nem jelent meg.

39. Varga Nándor Lajos¹¹²: *Ismeretlen Sikó-képek* (a dolgozat öt fényképének kísérőlevele¹¹³).¹¹⁴

40. Tarisznyás Márton: *A gyergyószentmiklósi rajoni múzeum fejlődése* (kísérőlevelé¹¹⁵; 1957).¹¹⁶

A lista szerint dolgozatokat vártak még Molnár Istvántól (a listán cím nélkül 16 o.), Székely–Konsza szerzőpárostól (de ez valószínűleg a Konsza dolgozata) és a marosvásárhelyiektől is (Zrínyi Endre¹¹⁷, Kónya István, Dragomán Pál).

2.

Előszó *A Magyar Autonóm Tartomány Múzeumainak Évkönyvéhez*

A Magyar Autonóm Tartomány múzeumainak a munkaközössége elhatározta, hogy a tartomány múzeumaiban, valamint a terepen folyó tudományos munkálatok eredményeiről időszakonként megjelenő kiadvány útján fogja tájékoztatni a szakköröket, valamint a múzeumi munka iránt érdeklődő tömegeket. A szerkesztőbizottság az évenként megjelenő évkönyvet gondolta a legmegfelelőbb tájékoztató kiadványnak. Ennek a közös kiadványnak az előnyét abban is látjuk, hogy egyrészt a tartomány területén dolgozó szakemberek a múzeumok köré csoportosulhatnak, másrészt pedig szorosabb kapcsolatot lehet fenntartani a tartományon kívül levő szakemberekkel, akik a Székelyfölddel kapcsolatos tudományos kérdések megoldásával is foglalkoznak. Így alkalmat adunk a vidéki kutatóknak munkájuk eredményének a közlésére, s ugyanakkor kapcsolatot hozhatunk létre nagyobb tudományos központok munkaközösségeivel is. Ezek komoly irányító segítséget adhatnak együttműködésük révén a kezük alól kikerült ifjú kutatóknak. Erre a támogató segítségre annál is inkább szükség van, mivel Marosvásárhely és Sepsiszentgyörgy kivételével a korszerű tudományos kutatások eredményeinek a feldolgozásához elengedhetetlenül szükséges szakkönyvtár másutt nem áll rendelkezésre. Az egyetemi központok munkaközössége képtelen minden részletkérdést átfogni, s ezért fontos a kisebb művelődési központok szakembereinek a kutató és feldolgozó munkája. Ezt a megállapítást igazolják az utóbbi évek folyamán vidéki kutatók által végzett tudományos munkák eredményei. Ezek vagy önállóan, vagy valamelyik múzeum keretén belül végeztek tudományos kutatásaikat.

A tőkés-földesúri rendszer alatt a Székelyföldnek egyetlen múzeuma volt, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum, továbbá két néprajzi gyűjtemény, Székelyudvarhelyen és Csíkszeredán. A székely főváros Marosvásárhely 1886-ban megnyílt Székelyföldi Iparmúzeuma századunk elején megszűnt, s a 30-as

évek közepén a Kultúrpalotában *Societatea de Arheologie, Istorie și Etnografie Tg. Mureș* elnevezés alatt egy új múzeum létesült. Ezek az intézmények – a marosvásárhelyi múzeumot kivéve – állami támogatásban nem részesültek, s gyűjtő-kutató munkájuk elég szűk keretek között mozgott.

A felszabadulás után a Román Kommunista, illetve Munkáspárt következetes marxi–lenini nemzetiségi politikájának alkalmazása révén a székelyek által nagy többségben lakott Székelyföld, a Magyar Autonóm Tartomány tudományos és művelődési életében új fejezet nyílt. A már meglévő s adományokból tengődő kultúrintézmények – különösen a múzeumok – mellett újak létesültek, s demokratikus rendszerünk kormányának s a Pártnak legmesszebbmenő támogatását élvezik. A Kormány és a Párt gondoskodása tette lehetővé, hogy tartományunk területén két tartományi és öt rajoni múzeum komoly tudományos munkát fejtessen ki. Új múzeumok létesültek demokratikus rendszerünk alatt Székelykeresztúron, Gyergyószentmiklóson és az 1957. évben Erdőszentgyörgyön. Ezek a múzeumok ma nemcsak a múlt emlékeit őrzik, hanem nevelő iskolák, ahol a dolgozók a helyes történeti szemléletet el tudják sajátítani. A tömegnevelés mellett a tudományos és kutatómunka is fellendült. A múzeumok munkaközösségének történész tagjai által elért tudományos eredmények eléggé számottevőek, s nagyban hozzájárultak tartományunk eddig ismeretlen történeti szakaszainak a megismeréséhez. A néprajzzal, valamint a természettudománnyal foglalkozó szakemberek gyűjtőmunkájukkal és adatközléseikkel az egyetemi intézmények munkáját is megkönnyítették.

Az évkönyvben megjelent tanulmányok a múzeumok érdeklődési köreinek minden ágát felölelik. A tanulmányok szerzői között sok a fiatal kutató is, akik nemrég hagyták el az egyetem padjait, és évkönyvünk lapjain látnak napvilágot tudományos munkájuk első eredményei. A lehetőséghez mérten igyekeztünk helyet adni mindazoknak a kutatóknak is, akik nem tartoznak a Magyar Autonóm Tartomány múzeumainak a munkaközösségéhez, azonban a Székelyföld geológiai és történeti múltjával is foglalkoznak.

A múzeumokban, valamint a Magyar Autonóm Tartomány területén folyó tudományos munkákról ezek sokrétűsége miatt átfogó képet adni elég nehéz feladat. Évkönyvünkkel igyekeztünk tájékoztató szerepet betölteni, mind a szakkörök, mind pedig a népi tömegek felé, s ha célunkat csak részben is elértük, úgy gondoljuk, hogy munkánk nem volt hiábavaló.

[Székely Zoltán]

Boer Hunor – Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, Kós Károly u. 10., RO-520055; boerh@freemail.hu

¹¹² Varga Nándor Lajos (1895–1978) budapesti grafikus, egyetemi tanár, a Székely Nemzeti Múzeum neveltje és hűséges külső munkatársa.

¹¹³ SszgyTM 23-1959. február 3., a Marosvásárhelyi Tartományi Múzeumnak.

¹¹⁴ Nem sikerült azonosítani. A Székely Nemzeti Múzeum kiadványaiban csak egy ehhez hasonló tárgyú anyag jelent meg (MÁTTIS J. 1971).

¹¹⁵ GyszmRM 26/1957. május 27. a Sepsiszentgyörgyi Tartományi Múzeum Igazgatóságának.

¹¹⁶ A témát érintő későbbi rövid áttekintését lásd TARISZNYÁS M. 1975a.

¹¹⁷ Zrínyi Endre (1927–1998) történész, muzeológus a marosvásárhelyi tartományi, majd megyei múzeumban.

Irodalom

- BÁNYAI J.
1963 Blocuri exotice în zona Carpaților Orientali, *Asociația Geologică Carpato-Balcanică: Congresul al V-lea, din 1961*, vol. II, București.
- BODÓ S. – VIGA Gy.
2002 *Magyar múzeumi arcképcsarnok*, Pulszky Társaság – Tarsoly Kiadó, Budapest.
- BODOR A. – FERENCZI I.
1956 Igényesebb, tudományosabb munkát! *Igaz Szó*, IV/3, 405–410.
- BOÉR H. – GAGYI J.
2005 Ideológusok és szakemberek (Múzeumok a Magyar Autonóm Tartományban, 1958–59), in: *Autonóm magyarok? Székelyföld változása az „ötvenes” években*, Pro Print Kiadó, Csíkszereda, 508–571.
- BOGÁTS D.
1958 Adatok Háromszék helytörténeti anyagának ismeretéhez, *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, 1958/1–4, 213–224.
- EMLÉKKÖNYV
1957 *Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára (A Bolyai Tudományegyetem Kiadványai, I/1)*, Kolozsvár.
- FERENCZI G. – FERENCZI I.
1958 Régészeti-helyrajzi kutatások a Nagy-Küküllő völgyének felső részében 1955–1956-ban (Előzetes jelentés), *Studia Universitatis Victor Babeș et Bolyai*, III/8, S. IV, Fasc. 2, Historia, 15–35.
- FERENCZI G. – FERENCZI I.
1964 Săpăturile de salvare de la Doboșeni, 1955–1956, *Acta Musei Napocensis*, I, 39–66.
- FERENCZI I.
1958 Szempontok vidéki múzeumi kutatói régészeti tevékenységhez, *Művelődés*, XI/4, 49.
- HARKÓ J.
1977 Lakodalmi rigmusok Kovászna megyéből, *Aluta*, VIII–IX, 1977, 365–384.
- HOREDIT, K.
1957 Die befestigte Ansiedlung von Morești und ihre frühgeschichtliche Bedeutung, *Dacia*, N. S., 1957/1, 297–308.
1957a Șantierul arheologic Morești, *Materiale și Cercetări Arheologice*, IV, 173–183, 186.
- KONSZA S.
1968 Kakaslövés Apácán, *Művelődés*, 1968/5, 33–35.
- KOVÁCS S.
1969 Mestecănișul de la Reci, *Aluta*, I, 211–267.
- KOVÁTS L.
1991 *Udvarhely megye madártani adatbankja*, I. rész (1860-tól 1966-ig) (Kézirat), Fehérgyarmat.
- KRISTÓ A.
1980 Csíkszereda környékének geomorfológiája, *Acta Hargitensia*, I, 1980, 273–298.
2007 *Beszélő tájak*, Agora – Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely.
- LÁSZLÓ Gy.
1970 A „kettős honfoglalás”-ról, *Archaeologiai Értesítő*, 1970/2, 161–190.
- MÁTTIS J.
1971 Sikó Miklós élete és művészete, *Aluta*, III, 571–586.
- MOLNÁR J.
1994 A Székelyföld első gazdasági körzetfelosztása, *Hitel*, 1994/3–4, 26–33.
2004 *Táj és társadalom*, Agora – Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely.
- NAGY G.
1886 *Adatok a székelyek eredetéhez és egykori lakhelyéhez*, Jókai-nyomda, Sepsiszentgyörgy.
- RUSSU, I. I.
1975–1988 *Inscriptiile Daciei romane*, I–III, București.
- SZÉKELY Z.
1981 Contribuție la studiul prelucrii fierului la dacii din sud-estul Transilvaniei, *Aluta*, XII–XIII, 31–36.
- TARISZNYÁS M.
1958 A helyi történeti anyag felhasználása, *A Csiki és Gyergyói Múzeum Közleményei*, 5–19.
1974 Adalékok a gyergyói kereskedelem történetéhez, XVII–XIX. század, 1–2, *Hargita*, 69. sz. (1974. március 23.) és 75. sz. (1974. március 30.).
1975 Részletek a gyergyói határhasználat múltjából, *Aluta*, VI–VII, 307–312.
1975a Aspecte din activitatea desfășurată în zona Gheorgheni între anii 1950–1973, *Muzeul Național*, II, 115–119.
1979 Despre plutăritul practicat în zona Gheorgheni, *Marisia*, IX, 579–587.

Anuarul Muzeelor din Regiunea Autonomă Maghiară, 1957–1959
(Rezumat)

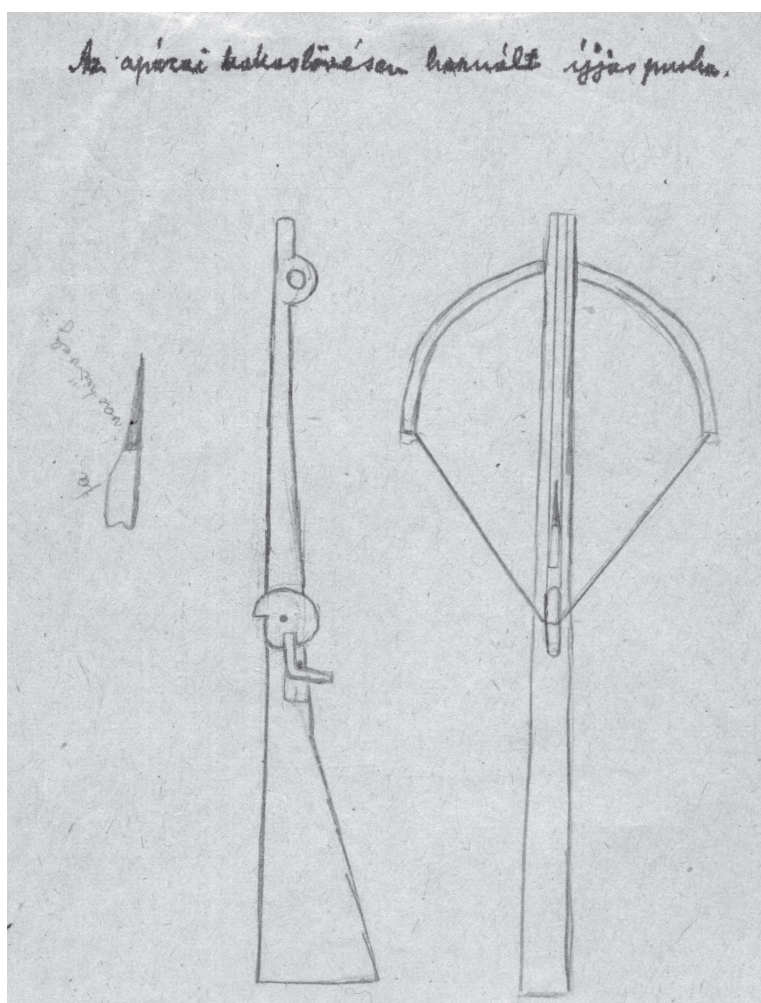
În lunga istorie a Muzeului Național Secuiesc prezența instituției în lumea științei inclusiv printr-o periodică proprie muzeistică, respectiv prin volume de studii și comunicate s-a impus de la începuturi. După încercări precedente însemnate, în 1955 muzeul se poate mândri din nou cu o reușită ieșită din comun: editează primul după naționalizările din 1949 un anuar științific, dintre toate muzeele de provincie din România și Ungaria. Între 1957 și 1959 se fac eforturi deosebite pentru continuare, lucrându-se de această dată la un anuar comun al tuturor muzeelor din Ținutul Secuiesc (Regiunea Autonomă Maghiară), însă condițiile politice devin tot mai neprielnice, în 1959 ajungându-se la retorsiuni naționaliste antimaghiare în toate părțile locuite de maghiari ale țării, iar în 1960 se desființează chiar și regiunea. Lucrarea face public în anexă cuprinsul posibil al anuarului interzis, cât și prefața lui, iar în anuarul prezent *Acta Siculica 2009* sunt publicate mai multe lucrări științifice din acest volum, din domeniul geologiei, arheologiei, istoriei economice moderne, rămase în manuscris, dar păstrate în Muzeul Național Secuiesc.

**Annual of the Museums from the Hungarian Autonomous Region
in Romania(1957–1959)**
(Abstract)

In the course of its long history Székely National Museum has imposed from the very beginning its presence as institution in the world of science also by publishing its own periodicals as well as volumes of studies and publications. After significant previous attempts, in 1955 the museum could be proud of another unparalleled success: it was the first institution from all the provincial museums of Romania and Hungary to publish a scientific annual after the nationalizations in 1949. Between 1957 and 1959 the institution did his utmost to continue, this time to publish a common annual of all the museums of Székelyföld (Hungarian Autonomous Region), but the political circumstances became more and more hostile to such extent that in 1959 anti-Hungarian nationalist retaliations were enforced in Romania, in all the regions inhabited by Hungarians and in 1960 the region itself was dissolved. The paper publishes in its annex the possible content of the suppressed annual and its foreword. The present annual *Acta Siculica 2009* publishes several scientific papers from the volume, belonging to the domain of geology, archaeology, modern history of economy, that have remained manuscripts and have been preserved in Székely National Museum.

R E Z U M A T .

In comunele Apata, Jimbor, Sacadate /Reg. Stalin/ traeste o interesanta traditie populara, asa zisa "concurs de tragere la cocos", pe care satenii il aranjeaza de obicei in ziua a doua a pastilor. In hotarul comunei Apata, regele maghiar Ludovic cel Mare a facut o cetate si probabil din serviciul militar de cetate s'a pastrat acest concurs de tragere. La acest concurs taxizagaxa iau parte baetii in virsta de 13-15 ani si cel care nimereste punctul negru vopsit pe coasta cocosului, este invingatorul. La sfirsitul concursului, participantii maninca cocosul. In locul de frunte sta invingatorul; el maninca pulpa, inima si ficatul cocosului.

1. ábra

Konsza Samu végül leközölte 1950. évi dolgozatát a *Művelődés* 1968/5. számában, de a román kivonat és a mellékelt rajz nélkül